

a bútorokat; de az eredmény végül mégis fájdalom, bánatos legyintés, s az a sejtésünk, hogy az öregcsék lehorgasztott fejfel követik ama műdal bánatosan kanyargó sorait, mely szerint *ami elmúlt, nem jön vissza soha már...*

Mert a dolgok nem a külső formájukkal maradnak meg az emlékezetben, hanem, a belső valójukkal; nem csoda tehát, ha a *Zokogó majom* hajdani épületét is túléli annak romantikája. De tételezzük fel, hogy egy minden hájjal megkent üzletember engedélyt kapott volna a halott kocsmára vagy inkább kisvendéglő föltámasztására. Vajon nem az lett volna az első feltétele az üzlettartási engedély megszerzésének, hogy tartsa nyitva a szemét és a fülét, és mindenről tájékoztassa a szekuritátét? Vajon nem a besúgók lettek volna a leggyakoribb törzsvendégek?... Még elgondolni is rossz, mennyi ártatlan ember bukkott volna le, ha besétál ebbe a gyanútlan és meghittnek tűnő fészekbe. Arról már nem is szólok, hogy elképzelhetetlen lett volna akár csak egy magyar nyelvű cégért is kifüggeszteni az országbán valamely üzlet fölé — mint ahogy még ma is elképzelhetetlen...

Néha megálltam az üres telek előtt, amelyet szeméttelteleppé, felszíni vízelévé, később kocsiparkká züllesztett a közöny, a bűnös gazdálkodás, és el-eltűnődtem: hogyan is fűzhet annyi embert oly sok emlék, hála, szeretet ehhez a zsebkendőnyi helyhez, amelyen mai napok megszépítő távlatából tekintve, az emberi fölszabadultság és otthonosság katedrálisa épült fel. Mert Androvics, aki a harmincas évek felé nyitott vendéglőt a megyeháza szomszédságában, pár percnyi járásra a nyári színparktól, maga is szabadkőműves szemléletű, mélyen és fölszabadultan érző, gondolkodó ember volt, s bármiről folyt a vita, sosem avatkozott bele, mint az olyan tulaj, aki fél, hogy a liberális eszmék szétharsozásával üzleti működését veszélyeztetik. Sőt, ellenkezőleg: teljes védelmet biztosítva minden szabadgondolkodónak, szüntelenül az utca felé fülelt, s a borospohár oltalma alatt szövetkező emberek az első jelle átléphetek a lakásába, amelyet épp e célból csupán egy függöny választott el a vendéglőtől. Közben a testes Mamuka, Androvicsné, aki részt vállalt ebből a misszióból, buzgón hordta a nagy tál csipkésen rezgő főtt húsokat a szellem elszegényedett legényei elé, mintha a fiai volnának, s java részükkel tegeződő bizalmasságban is volt, így szólván hozzájuk: „Egyetek, hé, ne éhezettek, mint otthon!” És a mindig éhes fiatal tanárok, vékonypénzű hivatalnokok, színészek, írók és újságírók jókedvűen lakmároztak is... Aztán ittak az ízletes falatokra jó enyedi bort... Itt lehetett mosolyogni és sírni, a Hamlet-monológót próbálgatni, vagy akár nekivicsorítani a falnak...

Mi manapság a helyzet? Végül valóban akadt egy-két vállalkozó szellemű ember, és új üzletet nyitott a romtelek helyén; de a jövőjét nem nehéz megjósolni ezekben a kétségbeejtő, zűrzavaros napokban, amikor csak üzerek, harácsolók, arannyal kereskedő cigányok engedhetik meg maguknak, hogy beüljenek a vendéglőbe inni vagy enni; mert a becsületes munkájából élő ember már be sem mer nyitni valamely helyiségbe, oly kilátástalanná vált számára a házon kívül ebédelni vagy pláné vacsorázni! A majom pedig ott kuporog az üveglapon, és ha nem is zokogva, de pityeregve mereng a régi szép időkön...

(1992. 3.)

OTTO VON HABSURG

Közép-Európa, páneurópa

(Részlet)

Vissza a középpontba

Nem olyan régen az utazó, aki Münchentől kelet felé indult, útján végig ugyanazt a képet látta maga előtt. A bajor fővárosból való elutazásnál a vonat még tele volt, útközben egyre többen szálltak ki és egyre kevesebben be. Salzburg és Linz között a fülkék már félig üresek voltak, Bécsbe már többnyire vagononként kettő-négy utassal érkezett meg a vonat. Az embernek az volt az érzése, ez itt a végállomás; mögötte áthatolhatatlan fal van, amely azt, ami a Duna térségének népeit annak idején összekötötte, most könyörtelenül szétválasztja.

Bécs éppolyan kihalásra ítéltnek tűnt, mint Németországban Berlin a maga Falával. A népesség a hagyomány szerint általában kelet felől nyugat felé áramlott; nem esetleges, hogy Bécsben többnyire szláv és nem más neveket találunk. A város Kelet kivándorlóiból élt.

Azáltal, hogy a második világháború és a totalitarizmus elharapózásának következményeként tiltották az ember életterének szabad megválasztását, Bécsset is halálra ítélték. A statisztikák világosan beszéltek: az emberek legtöbbszörének életkora 65 év fölött volt Bécsben, Berlinben is egyre kevesebb a fiatal! A városok túl nagyok tűntek az „új realitások” számára.

Ma, akárcsak Prága vagy Budapest, mindkét metropolis a legjobb bizonyóságot nyújtja arra, hogy a „realitásokkal” a második világháború után szégyenletesen visszaélték. Nagyon is keresték a gyávákat, hogy jelenüket örök értékűnek kiálthassák ki. Ez volt még magukon a magasabb politikai emeleten is a helyzet. Olyan emberek, mint például Willy Brandt, aki a fordulat után sírástól elcsukló hangon üdvözölt egy új korszakot, akkor arról beszéltek, hogy csak az örök maradiak nem alkalmazkodnának az adottságokhoz. Ezzel szemben azok, akik történelmi távlatokban gondolkoznak és ideológiailag nem gypesedtek be, képesek felismerni, hogy a helyzet mégsem szánalomra méltó. Elítélték, revansistaként diszkreditálták őket csak azért, mert állították: Európa felosztása nem a történelem végszava.

Közép-Európában maradéktalanul megmutatkozik, hogy a vándorlás az élet alaptörvénye. Magyarország fokozatos liberalizálásának és ennek a keleti KGST más államaira való kihatása eredményeként új helyzet jött létre: aki ma átkel a magyar-osztrák vagy a cseh–bajor határon, látja a múlttól elválasztó óriási különbséget. A „Vasfüggöny” helyén ma természetes és akadálytalan az átkelés egyik országból a másikba. Bár még nem tökéletes minden, a magyar vagy a cseh–szlovák határon is általában olyan a nyugati utazókhoz való viszonyulás, mint az EK belső határain belül, ahol Közösségünk jogelveit már tudomásul vették, anélkül hogy Európa törvényszékének ítéletére várnának. Országról országra nő a népesség mozgásának szabadsága, fiatalok vándorolnak Nyugat felé, mások, elsősorban emigránsok visszatérnek Közép- és Kelet-Európa államaiba. Egyszerre ismét nyilvánvalóvá lesz a dunai népek szolidaritása, az összetartozás Magyarország, Csehország, Morvaország, Szlovákia, Szlovénia, Horvátország és Ausztria vagy Bajorország között, a barátság, amely egyébként az emberek szívében mindig megőrződött.

Mert valamit nem ismertek fel eléggé: Magyarország nagy előrelépése – úgy is mondhatnók, Magyarország Közép- és Kelet-Európa liberalizálásában betöltött vezető szerepe – nem utolsósorban arra vezethető vissza, hogy az osztrákok a legsötétebb időkben is arra törekedtek, hogy mindig nyitva tartsanak egy ablakot a szomszédok felé, hogy bátorítsák a magyarokat, hogy megmutassák nekik, létezik még a szabadságnak olyan világa, ahol nem felejtették el őket. Az osztrákok a válságos időkben is, különösen az 1956-os magyar forradalom leverése után sokat tettek azért, hogy Magyarországot vendégszeretően magukhoz emeljék, amit egyébként a nyugati közösségben senki sem tett meg.

Nem csoda, hogy ha a volt Jalta-vonalon túl utazunk, az az érzésünk, a Duna-térség újra kezd Európa középpontjává válni. Az emberek ismét így gondolkoznak, és nem olyan egyoldalúan Ausztria felé orientálódva, ahogy azt korábban tették. A tény legfőbb bizonyossága az 1995-ös Bécs–Budapest világkiállítás terve, amely Közép-Európa felszabadulásának eredménye. Bécs és Budapest, Prága és Pozsony egyvetértésben dolgoznak és metropolisai egy nagyobb térségnek, amelyhez közben Közép-Európa különböző más népei és országai is felzárkóztak.

Volt idő, amikor Bécs a halódás benyomását keltette. A város lehangoló volt. Legjobb esetben egy fényesebb múlt műemlékének tűnt, akárcsak Prága, Budapest vagy Drezda, amelyek még sanyarúbb sorsot értek meg. Ma a helyzet épp ezzel ellentétes. Ha Európa visszatér a középpontba, Bécs – és az egész térség – újra a remény, az ugrásszerű felfejlődés és a jövő jelképévé válhat. Az a fontos, hogy politikusai méltónak bizonyuljanak a nagy fordulathoz.

(1992. 6.)